

doordat de steel van den bloemtros dun is in vergelijking van den stengel en de zijtakken der plant. Intuitief heb ik het advies van Miller, dat ik toen natuurlijk nog niet gelezen had, opgevolgd en den eersten bloemtros zorgvuldig onaangeroerd gelaten, en aan den eigenaar van het terrein verzocht te trachten rijp zaad van deze sierlijke nieuw-burger te winnen. Of dit gelukt is, heb ik nog niet vernomen, maar ik vrees wel van niet, want een Broeibak met Run was er niet aanwezig. Ik heb dan ook de vrucht niet gezien. De bijgaande teekening er van is naar een afbeelding in een Amerikaansche flora gemaakt ¹⁾.

Dordrecht.

A. W. KLOOS JR. C. I.

¹⁾ Inderdaad is het niet gelukt. De vroeg invallende vorst heeft in één nacht de geheele plant, die al flinke vruchten had, vernietigd.

HATERTSCHE VENNENLAND.

II.

E kentering komt als de woeste koekoek niet meer met luide lokstem het daglicht roept. Er zingen dan nog wel kleine zangertjes in 't griendhout: tjiftjaf tinkelt vlijtig, graspieper piepzingt nog eindeloos en in 'n jong peppeltje herhaalt honderd maal de gouden geelgors zijn vraagstrofe. Alleen in de dennetjes klinkt als altijd, zoolang de vennen blinken, 't getjengel van de onvermoeibare blauwborstjes.

Slanke sterns en driftige meeuwtjes leeren nu vlekke jongen vliegen. Zwartdonzige dotaars- en fuutjeskinderen worden grooter en grooter. In de veentjes is elk dennetje een kandelaber, waarop een helgeel vlammetje wiebelt: 't gele kwikstaartje. Maar de kievit heeft nog altijd dezelfde angstige bonte drukte van weleer, want op 'n kaal heiplekje zitten vier grijsgele donsballietjes, z'n pasgeboren jongen, zwak te piepen.

Nu staan langs de randen der plassen de eerste gentianen en kijken met hemelsblauwe bloemgezichtjes naar 't Groote Licht. Late teer-porseleinen Andromedakelkjes liggen tusschen perkjes van veenbessen, waaraan al roode dikke vruchtjes zitten. De dopheiplekken zijn nu één rose massa van duizenden klokbloemetjes. —

Op late Juli-avonden gebeuren er nieuwe geheimzinnige dingen:

Als de zon weggezonden is achter 't wondere neveland van rossigen einder komen één voor één de ooievaars uit den wijden omtrek op groote wieken aanzien. Langzaam-statig dalen ze op de slikplaten bij den berkenopslag en brengen dan uren zoek, tot het vennenland verdronken ligt in den donkeren nacht, turend met ingetrokken hals naar de plaats, waar de wind of de regen vandaan komt. Altijd als de wind West en 't vennenland rustig is, verdroomden ze daar aan 't plasje de late avonduren in de luwte van lage boompjes. Maar wanneer de bezembinder er nog laat hei aan 't snijden is, of de woonwagenmensen

aan den weg te luid vloeken en schelden, zoeken ze veiliger plaats. Dan zie je waar de horizon golvend is van glooiende heuvels, op 't hoogste kopje een dozijn zwarte vogelsilhouetten op een rij, gek en groot, ieder op één hoogen poot en alle lange snavels wijzend in dezelfde richting!

Weer zwerft de witgat met luiden fluitroep over de plassen, terwijl ijle dauwnevels mat maken den koperglans van het water. Soms zijn er doortrekkende tureluurs, die met drukke geluiden over rechte luchtbanen drellen. Haast elken avond ook hoor je er wulpejodel uitvloeien over de stilte.

Nu houden al de grutto's vlieg oefeningen tegen den tijd, dat hun naam niet meer klinken zal in de vennenlucht. Veertig, vijftig bruine vogels met lange pooten en lange snavels! Eerst boren ze wat naar slikgediert, verspreid om 't water. Maar ineens concentreeren ze zich op één plekje spatten dan plots alle tegelijk omhoog, de wijde lucht in. In 't daaropvolgend, kwartier zie je telkens veel vogelschimmen in razende vaart voortschieten boven de kim of voel je den luchtstroom van hun krachtige vlerken over je gezicht. De eene seconde meen je ze weggevlogen tot waar de sappige bloemweiden liggen achter de heuvels, de tweede komen ze huiveringwekkend snel in grooten cirkel hoog over 't ven gevlogen. Eindelijk remmen ze — lijken stil te staan boven 't slikveen, strijken, en twee tellen lang, toonen tientallen witte hooggeheven vleugels, waar ze ingevallen zijn. — Een volgenden avond zijn ze verdwenen!

Langzamerhand, soort voor soort, gaan de zomervogels zoo verdwijnen. Sommige zie je lang zich voorbereiden, andere neemt onverwacht een mooie maannacht mee. In Augustus is 't vennenland verstoken van vogelherrie en niets verstoort dan de rust, behalve 't knallen der jachtgeweren.

Zoo is het leven der vogels in 't eenzame land van de blanke vennen bij Hatert, als de zomerzon schijnt over de wereld. Zoo zag ik het vorig, zoo was 't ook dit jaar.

Ik denk, dat de andere dieren — het reetje en de vos en de konijntjés, de libellen en de kevers, om van andere niet te spreken — ook dit leven leiden in 't stille wonderland. Maar van hen — noch van de bloeiende bloemen, kon ik het zóó verstaan, als van mijn vogelvrienden.

Jaren achtereen bezocht ik het vennenland en leerde begrijpen de verborgenheden van zijn schatten. 't Is nog veel meer dan ik schreef.

Ik was er als de felle zon hoog aan den hemel brandt en als stilletjes de maan zilverschijn over 't water wierp. 'k Kwam er 's zomers toen de witwitte sterns boven hun nesten krijschten en 's winters toen de heuvels sliepen in sneeuwkleed en hongerige koperwieken 's nachts rustten in de dennetjes. Ik zag er lentedagen in albelovende heerlijkheid, ik hoorde laat in den gelen herfst 't roodborstje zingen in de berkjes, toen de dauwnevels opstegen van 't water en bedolven het schemeravondland.

Ik weet nu, dat ik nergens zoo genoten heb van 't rijke natuurlleven in

Nijmeeg's omstreken dan daar in 't geheimzinnige land van glooiheuvels en blinkvennen en altijd groene dennetjes.

Helaas, niet ver af meer is de tijd, dat geen blauwborstgezing 't gehevelt doortrillen zal. Weldra zullen geen sternewieken flitsen in de blauwe zomerlucht en nu reeds hoor je 't driftige kapmeeuwte al minder en minder kijven tegen nestenroovers. —

De heide ontgonnen, de vennen ontwaterd, de vogels verjaagd en de bloemen verdwenen — dat is 't Damocles-zwaard, dat al lager en lager bengelt boven de blinkplassen.

Luister naar de verhalen over den toestand voor vijftientig jaren en constateer den achteruitgang — en nog is 't vennenland mooi en rijk!

Heide en verstuiving waren de nu beplante heuvels en groote zware zee-pijnen wiegden er hun woeste kronen. Wit trilden der berken albaststammen op 't wilde landschap en de korhaan balderde op vroege lentemorgens z'n onwezenlijk geluid. Dat was de tijd, dat op wijde vlerken de machtige vischarend kringde in de hoogste lucht en snaterende eenden tusschen de zeggen sloeg. Toch was zijn aanwezigheid niet van invloed, want honderden brachten hun jongen groot hier in de Overasseltsche Heide. In 't voorjaar waren de talingtroepen niet van de lucht en voortdurend hoorde je hun gekrek. Verschillende soorten eenden had je er — roskoppige tafel- en bonte kuifeendjes kwamen vrij veel tusschen de massa's gewone voor. Van dotaarsgegrinnak weerklonk altijd 't water en in elk ven stoven ze rond. En de meeuwtjes en sterns — o! heel Hatert trok er met zakken op uit om te rapen, want niet alleen op de eilandjes, neen, vlak aan den weg lagen hun legsels. 's Zomers was er 'n kabaal, als in de beste Texelsche kolonies. Vol was de lentelucht van wulpentrillers en telkens vonden de veen-gravers hun groote eieren. Vol was de Aprilhemel van snippengeblaas. Voortdurend trilde gejoel van angstige grutto's en futen om je hoofd. Bij 't water vochten bonte kempaantjes hun nooit eindigende gevechten. Pleviertjes nestelden aan 't strandje van de zandvennen. In den nacht blaften de vossen tegen de maan, terwijl schuchtere reetjes weidden aan den waterkant. Lila was de zomerhei van orchideeën, diepblauw gevlekt in Augustus van gentianen, ros in den herfst van 't in vrucht staande cipelgras. En de menschen, die 's nachts naar Overasselt moesten, observeerden geregeld spoken. Zoo was 't vennenland voor dertig jaar en weet u, hoe 't er over twintig, tien of nog minder zal uitzien?

Alle heuvels zullen netjes beplant zijn met dennen in rechte lijnen en alle hout dat geen den is, mogen de woonwagenmenschen opstoken. Als je erboven op klimt, zie je erachter een streek met koeien en boerenkool en nijvere schoorstenen, die hemelhoog met hun rook hun werkzaamheid bevestigen. Ik denk, dat 't Stadsbosch dan ook wel om zal liggen en dan heb je meteen mooie gelegenheid om te zien, hoe de schepen in 't nu geprojecteerde kanaal elkaar nakijken over de sierlijk rechte waterstreep, die Maas en Waal verbinden zal.

Tusschen die heuvels liggen groene weiden met puntdraad en paaltjes, terwijl op de plaats, waar de vennen blonken groote koeienoogen je tegenglunderen. In plaats van de blauwborstjes in 't lage dennenhout krijgen we dan kachelblokjes, misschien wel aardappelen. En de veenmodder van de diepste plassen, die vooralsnog dus water moeten blijven, zal, denk ik, als turf verkocht worden tegen f 1.80 of zoo de honderd. 't Is waarschijnlijk dan interessant om na te gaan of er nog wollegrasvlokken of gedroogde gentianen, wie weet verummide orchisknolletjes in zitten. Om de vogels te verjagen (die zijn tegen dien tijd natuurlijk schadelijk!) vragen we een paar buitengewone machtigingen aan en eten dan de eenden op. 't Is te hopen, dat we dan nog een paar goede snippenjaren beleven, want die smaken ook lekker. Zeldzamere soorten, zooals steltkluten en dergelijke, wil 't Rijks-Museum wel gaarne van ons koopen. Omdat met 't grootste ven niets te beginnen is, zal dat verpacht worden als badgelegenheid. Daar kunnen we uitrusten in strandstoelen en zwemmen en theedrinken. Op den Rakenberg ernaast, komt een uitzichttoren te staan van zoo rustiek mogelijk houtwerk. Die kunnen we bestijgen na afloop, om den vooruitgang van de menschelijke beschaving te constateeren. In de buurt van de. . . . o ja, beste lezers, dat heb ik allemaal alleen maar gedroomd vannacht, omdat ik gisteravond wat laat uit de vennen thuis kwam. 't Duurt toch nog wel 'n jaar of wat voor 't zoover is.

Tenzij. . . . tenzij dat — in korten tijd, hoor! spoedig! — tegengehouden wordt die steeds verder schrijdende achteruitgang. Tenzij gezorgd wordt, dat niet langer de ploeg de hei in reepen snijdt en de spa van 't moeras een vetkluitige massa maakt. Tenzij 't vennenland voortaan rustig kan voortdroomen onder den hemel en niet telkens menschen opdagen met picnigereedschap of bussen en touwen voor bloemen of doozen om eieren in te bergen.

Ik weet wel, dit zal moeilijk, misschien onmogelijk zijn (dit laatste geloof ik toch niet!) Overal waren tegenwoordig rond houtkaprage, ontginningsmanie en kanaalgraafzucht. 't Hoort nu eenmaal aan dezen tijd om dennenbosch te beschouwen als embryonaal kachelhout, de mooiste hei als mogelijk leverancier van roggebrood en aardappelen.

Er zijn maar twee middelen, die ons kunnen behoeden tegen de voortkanerende natuurverarming. Dat zijn vooreerst *idealistische natuurliefde* en *geld*!

Laat toch ieder, die zooals ik, telkens moet aanschouwen de verkrachting van 't mooiste, dat je zien en denken kunt — Natuur — niet in zichzelf voortmopperen en protesteeren tegen dien diefstal, maar steunen zooveel hij kan de corporaties, die zich krachtiger dan hij, verzetten kunnen. En dat is bij ons natuurlijk vooral de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten.

Nijmegen, Zomer 1920.

AD. OOMEN.